

<https://doi.org/10.62405/osiconf.2026.11>

Жукова А. Р.,

Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного, Україна,
ORCID: 0000-0002-7292-1605, e-mail: annetta000@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ВІДКРИТИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНИЦЬКИХ І ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

АНОТАЦІЯ. Розглянуто питання кореляції між кількісними показниками оцінки результатів наукової діяльності та реальним науковим впливом, який здійснюють професійні публікації. Розглядаються сучасні підходи до визначення статусу професійного видання в системі оцінки наукової діяльності. Простежується тенденція монополізації періодичних видань науковими установами-засновниками. Підкреслюється, що оцінювання за кількісними критеріями спонукає установи до випуску невиправдано великої кількості періодичних наукових публікацій, що спричиняє погіршення загального рівня публікацій, окремих публікацій та нівелює цінність наукової роботи.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: наукова діяльність, наукометрія, наукові публікації, індекс цитування, відкрита наука, наукові журнали, оцінювання досліджень.

ВСТУП. Сучасна військова освіта України функціонує в умовах докорінної трансформації безпекових, суспільних та освітніх пріоритетів. Повномасштабна війна актуалізувала потребу у формуванні нового покоління офіцерів, які здатні не тільки професійно виконувати службові обов'язки, але й усвідомлювати власну відповідальність за захист держави, її суверенітету, територіальної цілісності та демократичних цінностей. У зв'язку з цим, особливого значення набуває розвиток державницьких та європейських цінностей як складових професійної культури майбутнього офіцера.

Важливим інструментом розвитку державницьких і європейських цінностей майбутніх офіцерів є відкриті освітні ресурси, що забезпечують вільний або відкритий доступ до навчальних матеріалів, електронних бібліотек, курсів, мультимедійного контенту, документів міжнародних організацій, наукових публікацій тощо. Їх використання розширює освітнє середовище закладу вищої військової освіти та створює широкі можливості для самостійного, дослідницького й критичного навчання курсантів. Актуальність застосування відкритих освітніх ресурсів зумовлена також необхідністю розвитку інформаційної культури майбутнього офіцера, адже військовослужбовець повинен вміти знаходити, аналізувати, перевіряти й критично оцінювати інформацію, розрізняти достовірні джерела та маніпулятивний контент, усвідомлювати інформаційні загрози, відповідально використовувати цифрові ресурси. Відтак, відкриті освітні ресурси можна розглядати не лише як засіб передачі знань, а й як інструмент ціннісного, громадянського та професійного становлення особистості майбутнього офіцера.

Метою статті є теоретичне обґрунтування можливостей використання відкритих освітніх ресурсів для розвитку державницьких і європейських цінностей майбутніх офіцерів, а також визначення основних педагогічних умов їх ефективного застосування під час військово-професійної підготовки.

МЕТОДИ. Для досягнення поставленої мети застосовано комплекс взаємопов'язаних теоретичних методів дослідження, серед яких: аналіз, синтез, узагальнення та систематизація наукових праць з проблем цифровізації освіти, відкритих освітніх ресурсів, військової педагогіки, громадянського й патріотичного виховання, формування цінностей і професійної культури майбутніх офіцерів. Застосування системного підходу дало можливість розглянути використання відкритих освітніх ресурсів як елемент цілісного освітнього процесу закладу вищої військової освіти. Метод контент-

аналізу застосовано з метою визначення змістового потенціалу відкритих цифрових ресурсів, які можуть бути інтегровані у підготовку майбутніх офіцерів. Особливу увагу приділено ресурсам, які містять матеріали з історії України та Європи, демократичного врядування, прав людини, міжнародної безпеки, євроатлантичної інтеграції, міжнародного гуманітарного права, стратегічних комунікацій, громадянської відповідальності та лідерства. Порівняльний метод використано для зіставлення можливостей традиційних освітніх матеріалів та відкритих цифрових ресурсів щодо формування ціннісних орієнтацій курсантів.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ. Поняття «відкриті освітні ресурси» (Open Educational Resources, OER) було вперше введено в науковий обіг на Форумі з питань про відкриті навчальні системи для розвиваючих країн, організованому ЮНЕСКО у липні 2002 р. Прийняте ЮНЕСКО визначення свідчить: «Відкриті освітні ресурси – навчальні та наукові ресурси, які існують у відкритому доступі або випущені під ліцензією, яка дозволяє їх безкоштовне використання і модифікацію третіми особами» (Atkins, 2007). Іншими словами, це навчальні матеріали, які є вільному доступі для використання, адаптації та поширення. Завдяки можливості пристосування до конкретних навчальних контекстів, відкриті освітні ресурси спрощують розробку та реалізацію освітніх пропозицій. Застосування й спільна розробка таких ресурсів відкривають нові можливості для розвитку освітнього процесу у співпраці з міжнародними партнерами, а також сприяють формуванню відкритої культури викладання й навчання.

Відкриті освітні ресурси включають у себе доступні в цифровій формі підручники й навчальні посібники, робочі програми навчальних дисциплін, навчальні плани, методичні матеріали для всіх видів занять аудіо, відео, програми моделювання, ресурси оцінювання та будь-який інший контент, що використовуються в освіті. За необхідності, до відкритих освітніх ресурсів належить і друкований контент, виданий за відкритою ліцензією (за умов відсутності Інтернету). Користувачі, без особливих зусиль, можуть дистанційно одержати доступ до відкритих освітніх ресурсів, які складають широкий спектр високоякісних і гнучких навчальних матеріалів. Водночас забезпечується можливість їх застосування, розповсюдження і переробки. Викладачі можуть коригувати свої робочі програми навчальних дисциплін і пристосовувати їх для задоволення освітніх потреб та інтересів здобувачів вищої освіти й співпраці з колегами по всьому світу (Малько, 2022).

Характерними особливостями відкритих освітніх ресурсів є такі:

- методична, навчальна чи наукова спрямованість матеріалів;
- опублікування на умовах відкритої ліцензії навчальних і наукових матеріалів, які є суспільним надбанням;
- підтримка різних форматів та носіїв для подання матеріалів;
- забезпечення безкоштовного доступу, застосування, переробки й перерозподілу матеріалів іншими користувачами;
- мінімальні обмеження (або їх відсутність) під час роботи з відкритими освітніми ресурсами;
- відкрите ліцензування вбудовано в наявну систему прав інтелектуальної власності, які визначені відповідними міжнародними конвенціями (Завгородній, 2019).

Відкриті ресурси мають безліч переваг. Так, здобувачам освіти, які здобувають формальну освіту чи проходять неформальний професійний тренінг, або особам, які займаються самоосвітою, наявність і більша доступність ресурсів допомагає: дізнатися нове або одержувати додаткову інформацію з досліджуваних курсів; ділитися інформацією та обговорювати її в асинхронному чи синхронному режимі з іншими учнями; приймати рішення про вступ до закладу вищої освіти або продовження формальної освіти; обрати освітній заклад; самостійно створювати або доповнювати відкриті освітні ресурси; підвищувати ефективність професійної діяльності. Педагогам та педагогічним колективам відкриті освітні ресурси надають змогу: ефективніше створювати курси, особливо із

застосуванням мультимедійних ресурсів, які вимагають спеціальних технічних і медіанавичок; дізнаватися про нові методики викладання предметів; спільно з колегами створювати ресурси, а не одноосібно; вступати в професійні спільноти та обговорювати з колегами використання нових відкритих засобів і технологій, удосконалювати методику викладання; адаптувати ресурси до місцевих умов, перекладати або локалізувати їх. Закладам освіти відкриті ресурси дають можливість: продемонструвати навчальні і наукові програми для ширшої аудиторії; залучити більшу кількість абітурієнтів; знизити витрати на розробку навчальних ресурсів; по-новому співпрацювати з громадськими й комерційними організаціями, в тому числі і з видавництвами, які публікують навчальні матеріали; розширювати охоплення просвітницькою діяльністю (Врадій, 2020).

Як справедливо зауважує Д. Завгородній (Завгородній, 2019), «розширення використання відкритих освітніх ресурсів все більше стирає межі між так званим формальним і неформальним навчанням, пропонує радикально нові підходи до поширення знань. Це відбувається саме в той час, коли ефективне використання знань стає ключовим чинником економічного успіху, як для індивідуумів, так і для інститутів в цілому. Проекти відкритої освіти дають можливість абсолютно безкоштовного доступу до якісних освітніх ресурсів, що знаходяться в мережі, і, таким чином, безсумнівно, сприяють розширенню участі відкритих освітніх ресурсів у вищій освіті і подальшому просуванню освіти».

Щодо військової освіти, то з одного боку, освітній процес у закладах вищої військової освіти використовує багатовікові педагогічні традиції, а з іншого – нові технології, які надають доступну інформацію в різноманітних форматах та адаптуються під потреби сучасної освіти (Петрова, 2025). Сучасність вимагає від офіцерського складу здатності до миттєвого реагування, швидкості при реалізації нових планів, залученні інтуїції, емоційного інтелекту й розвитку нелінійного мислення тощо. З огляду на це, сучасний освітній процес повинен відходити від застосування презентаційних матеріалів, запису під диктовку та перечитуванні великотомної літератури. Різноманіття сучасного цифрового інструментарію має допомагати науково-педагогічному працівнику підвищувати наочність підготовки, викликати зацікавленість явищами й процесами, підтримувати активність аудиторії, зручніше організовувати консультації, моделювати навчальні ситуації, нарощувати проєктну діяльність та посилювати міжособистісну взаємодію, зменшувати втому тощо (Іванченко, 2025).

Відкриті освітні ресурси мають значний потенціал для модернізації змісту військової освіти. Різноманіття відкритих освітніх ресурсів дає можливість створення освітнього середовища в якому можна вибудовувати власну траєкторію навчання (Величко, 2023). Окрім того, відкриті освітні ресурси гарантують доступ до різноманітних джерел інформації та сприяють формуванню середовища, яке орієнтоване на самостійність, критичне мислення та відповідальне ставлення до інформації. Їх цінність полягає як у доступності навчального матеріалу, так і в можливості представити курсантам широкий спектр наукових, освітніх і суспільно значущих позицій.

Наш погляд, для розвитку державницьких цінностей майбутніх офіцерів можуть використовуватись різноманітні відкриті освітні ресурси, які поглиблюватимуть знання про українську державність, державні інституції, історію становлення незалежної України, Конституцію, роль Збройних Сил України у забезпеченні суверенітету й територіальної цілісності держави, національну безпеку та оборону тощо. Доцільним є використання першоджерел, зокрема законодавчих актів, офіційних заяв державних органів, стратегічних документів, історичних документів, документальних матеріалів, спогадів та академічних досліджень. Акцент варто робити на тих ресурсах, які можуть у доступній, цікавій та розважальній формі подавати інформацію про цінності, культуру, традиції, історію нашої держави. Так, відкриті освітні ресурси, практичні завдання в захопливому форматі стимулюють формування національно-патріотичної позиції молодих людей (Крайнюк, & Богатов, 2023). Робота з такими матеріалами може здійснюватися у форматі проблемно-пошукових завдань. До прикладу, можна запропонувати курсантам проаналізувати зміст того чи іншого нормативно-правового документа, визначити його значення для функціонування держави, зіставити положення цього

документа із сучасними викликами національній безпеці та сформулювати власну аргументовану позицію. Ця діяльність забезпечить засвоєння теоретичних знань із формуванням громадянської відповідальності та усвідомленням професійної ролі офіцера. Важливим є й застосування таких онлайн-технологій та інструментів, як інтернет-сайти, месенджери (Telegram, Viber, What's App), соціальні мережі (YouTube, Facebook, Twitter), які сукупно дають можливість розширювати аудиторію та залучати більшу кількість молоді до заходів, спрямованих на формування ціннісних настановлень, зокрема патріотичних. Так само обмін досвідом з однолітками в цифровому форматі щодо проведення національно-патріотичних заходів створює умови для єднання, згуртованості, дає відчуття єдиної країни (Марков, 2023).

Не менш важливим є використання відкритих ресурсів задля розвитку європейських цінностей майбутніх офіцерів. Курсанти можуть працювати з освітніми матеріалами міжнародних та європейських інституцій, що присвячені демократії, верховенству права, правам людини, свободі, рівності, толерантності, недискримінації, громадянській участі та демократичному цивільному контролю над сектором безпеки й оборони. Усе це дає змогу розглядати європейські цінності не як абстрактні декларації, а як практичні принципи функціонування сучасної демократичної держави.

Перелік відкритих освітніх ресурсів та можливості їх використання для розвитку державницьких і європейських цінностей майбутніх офіцерів зобразимо у таблиці 1.

Таблиця 1. Відкриті освітні ресурси та можливості їх використання для розвитку державницьких і європейських цінностей майбутніх офіцерів

Відкритий освітній ресурс	Зміст та можливості	Цінності та компетентності, які розвиваються
EU Learning Corner – освітній портал Європейського Союзу https://surl.li/bytclb	Містить навчальні матеріали, презентації, ігри, відео, тести та інформаційні матеріали про ЄС, його історію, держави-члени, інституції, права громадян і демократію. Доступний усіма 24 офіційними мовами ЄС.	Європейська ідентичність, європейська інтеграція громадянська відповідальність, демократія, повага до культурного різноманіття
Civic Education Package (EU) https://surl.li/csiivr	Комплекс готових занять для пояснення принципів європейської інтеграції, роботи Ради ЄС та Європейської ради; містить методичні рекомендації, ігри, відео та покрокові плани занять, у тому числі для здобувачів вищої освіти.	Демократія, відповідальність, громадянська активність, співпраця, розуміння механізмів демократичного прийняття рішень
Learning resources – European Parliament Youth Hub https://surl.li/ddezdv	Навчальні матеріали Європейського парламенту для молоді: основи ЄС, демократичне життя, прийняття рішень, медіаграмотність, бюджет ЄС, європейські цінності. Ресурси розроблені для молоді 11–24 років.	Демократичні цінності, відповідальність, громадянська участь, критичне мислення, комунікативна компетентність
LEMON – Learning Modules Online (Council of Europe) https://surl.li/dganbo	Безкоштовні онлайн-курси Ради Європи з демократичних компетентностей, цифрового громадянства, прав людини, медіаграмотності, освіти в умовах криз та інших актуальних питань.	Права людини, демократія, верховенство права, інформаційна культура, цифрове громадянство, відповідальність
Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education (EDC/HRE) https://surl.li/aosyng	Освітні матеріали Ради Європи щодо демократичного громадянства та прав людини; містять методики, навчальні модулі й практичні завдання.	Повага до прав людини, рівність, свобода, демократія, толерантність, громадянська відповідальність

Проте ефективність застосування вищезазначених та низки інших відкритих освітніх ресурсів залежить від педагогічних умов їх інтеграції в освітній процес закладу вищої військової освіти. Вважаємо, що до цих педагогічних умов належать такі:

- цілеспрямований добір контенту відповідно до освітніх цілей та професійних потреб майбутніх офіцерів;
- методично продумане поєднання відкритих освітніх ресурсів із традиційними формами навчання;
- створення проблемно-орієнтованого освітнього середовища;
- розвиток самостійності й автономності курсантів.

Так, важливою педагогічною умовою є цілеспрямований добір контенту відповідно до освітніх цілей та професійних потреб майбутніх офіцерів. Не кожен відкритий ресурс має однакову освітню цінність, а тому викладач має оцінювати його авторитетність, актуальність, наукову обґрунтованість, відповідність законодавству та професійним стандартам.

Другою педагогічною умовою є методично продумане поєднання відкритих освітніх ресурсів із традиційними формами навчання. Відкритий ресурс не повинен замінювати викладача або освітню програму, його слід використовувати як додаткове джерело, основу для дискусії, проєктної діяльності, кейс-аналізу, самостійної роботи або практичного завдання.

Ще однією педагогічною умовою є створення проблемно-орієнтованого освітнього середовища. Цінності формуються як шляхом повідомлення відповідних положень, так і шляхом осмислення проблемних ситуацій і власний досвід прийняття рішень. Відтак, доцільно пропонувати курсантам кейси, які пов'язані з професійною етикою, дотриманням міжнародного гуманітарного права, відповідальністю офіцера, захистом прав людини, протидією дезінформації та взаємодією з представниками інших культур.

Завершальною педагогічною умовою є розвиток автономності курсанта. Самостійний пошук та критична оцінка відкритої інформації сприяють формуванню відповідального суб'єкта навчання, який здатен продовжувати професійний розвиток після закінчення закладу вищої військової освіти. Для офіцера це особливо важливо, адже його професійна діяльність передбачає постійне оновлення знань та адаптацію до нових безпекових умов.

ВИСНОВКИ. Отже, відкриті освітні ресурси мають значний потенціал для розвитку державницьких і європейських цінностей майбутніх офіцерів. Використання цих ресурсів розширює інформаційне й освітнє середовище закладу вищої військової освіти, забезпечує доступ до актуальних наукових, освітніх, нормативних і мультимедійних матеріалів та створює додаткові можливості для самостійної роботи курсантів. Відкриті освітні ресурси сприяють формуванню усвідомленого ставлення до держави, громадянської відповідальності, патріотизму, готовності до захисту Батьківщини, а також розвитку поваги до демократії, прав людини, рівності, свободи, верховенства права та інших європейських цінностей. Їх особлива роль полягає у можливості поєднати ціннісне виховання з розвитком критичного мислення, інформаційної грамотності, цифрової компетентності та навичок професійної комунікації. Ефективність використання відкритих освітніх ресурсів визначається якістю їх добору, методичною компетентністю викладача, відповідністю контенту освітнім та професійним цілям, залученням курсантів до критичного аналізу інформації, а також створенням проблемно-орієнтованих навчальних ситуацій. Перспективним напрямом подальших досліджень є розробка методичної моделі інтеграції відкритих освітніх ресурсів у навчальні дисципліни військово-професійного циклу та експериментальна перевірка ефективності розробленої моделі.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Velychko, V.Ie., Fedorenko, O.H., Kaidan, N.V., Stopkin, A.V., & Topolnyk, Ya.V. (2023). Tekhnolohii elektronnoho navchannia yak suchasnyi zasib navchalnoi diialnosti. Tekhnolohii elektronnoho navchannia, 7, 3–16. <https://doi.org/10.31865/2709-840072023292874> [in Ukrainian].
- Vradii, K., & Kolyshkina, A. P. (2020). Suchasni tendentsii rozvytku i vykorystannia vidkrytykh osvitnikh resursiv ta yikh rol u reformuvanni osvity. Aktualni pytannia pryrodnycho-matematychnoi osvity, 1(15), 133–140. <https://doi.org/10.5281/zenodo.4450355> [in Ukrainian].

- Zavhorodnii, D. (2019). Vykorystannia vidkrytykh osvitnikh resursiv u protsesi fakhovoi pidhotovky maibutnikh ofitseriv viiskovo-morskykh syl. Tekhnolohii elektronnoho navchannia, 3. <https://texel.ddpu.edu.ua/index.php/texel/article/view/16> (in Ukrainian).
- Ivanchenko, Ye. A., Shahova, O. Yu., & Pasternak, I. M. (2025). Dosvid vykorystannia tsyfrovyykh instrumentiv v umovakh vyshchoho viiskovoho navchalnoho zakladu. Pedahohichniy almanakh, 59, 41–50. <https://doi.org/10.37915/pa.vi59.655> [in Ukrainian].
- Krainsiuk, O. V., & Bohatov, O. I. (2023). Tsyfrovyyi prostir dlia orhanizatsii natsionalno-patriotychnoho vykhovannia studentiv. In Natsionalno-patriotychne vykhovannia ditei ta molodi v umovakh voiennoho stanu ta povoiennoho vidnovlennia Ukrainy: stratehii i zavdannia: Zbirnyk tez metodolohichnoho seminaru, Kyiv, Ukraine (pp. 208–212). NAIR. [in Ukrainian].
- Markov, R. A. (2023). Natsionalno-patriotychne vykhovannia ditei ta molodi v tsyfrovomu prostori: metodolohiia ta tekhnolohii In Natsionalno-patriotychne vykhovannia ditei ta molodi v umovakh voiennoho stanu ta povoiennoho vidnovlennia Ukrainy: stratehii i zavdannia: zbirnyk tez metodolohichnoho seminaru (pp. 250–253). NAIR. [in Ukrainian].
- Petrova, L., Sivik, O., & Petrov, I. (2025). Tsyfrovizatsiia osvity yak umova yii rozvytku. Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho natsionalnoho universytetu Povitrianykh Syl, 1(83), 129–135. <https://doi.org/10.30748/zhups.2025.83.16> [in Ukrainian].
- Cherepovska, N. (2024). Osoblyvosti proiavu patriotyzmu v umovakh tsyfrovizatsii suspilstva, osvity ta informatsiinoi viiny. Problemy politychnoi psykholohii, 15(29), 50–72. <https://doi.org/10.33120/popp-Vol15-Year2024-155> [in Ukrainian].
- Atkins, D. E., Brown, J. S., & Hammond, A. L. (2007). A review of the Open Educational Resources (OER) movement: Achievements, challenges, and new opportunities (Report to The William and Flora Hewlett Foundation). Hewlett Foundation. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f2/A_Review_of_the_Open_Educational_Resources_Movement.pdf

Zhukova A. R.,

Hetman Petro Sahaidachny National Academy of Land Forces, Ukraine,

ORCID: 0000-0002-7292-1605, e-mail: annetta000@gmail.com

THE USE OF OPEN EDUCATIONAL RESOURCES TO FOSTER NATIONAL AND EUROPEAN VALUES AMONG FUTURE OFFICERS

ABSTRACT. The article is devoted to substantiating the potential of using Open Educational Resources for developing state-building and European values among future officers in the process of military professional training. The relevance of the study is determined by the transformation of military education in Ukraine and the need to train officers capable of combining professional competence with civic responsibility, patriotism, legal culture, and commitment to democratic values. The study employed the methods of analysis, synthesis, generalization, systematization, content analysis, and the comparative method. The educational potential of open digital resources for developing civic responsibility, democracy, respect for human rights, the rule of law, information culture, critical thinking, and professional communication has been identified. The pedagogical conditions for their effective use have been substantiated, including purposeful content selection, integration with traditional forms of education, creation of a problem-oriented learning environment, and development of cadets' autonomy. The feasibility of systematically integrating Open Educational Resources into the military professional training of future officers has been demonstrated.

KEYWORDS: open educational resources; civic values; European values; future officers; military education; values-based education.